

Стоянов Микола Михайлович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Проблематиці проведення та подальшого використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні присвячено чимало наукових праць. Тим не менш, зміни правового регулювання та правозастосовної практики, особливості доказової інформації, отриманої внаслідок проведення «негласки», диктують необхідність постійного системного аналізу напрямків та способів дослідження результатів негласних слідчих (розшукових) дій.

Методика дослідження результатів негласних слідчих (розшукових) дій передбачає здійснення комплексу процесуальних дій, направлених на встановлення зв'язку отриманої в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій інформації з обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (належність доказів), законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій (допустимість доказів) та, нарешті, об'єктивності відтворення дійсності (достовірність доказів).

Питання належності доказів, отриманих внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, має свій прояв, зокрема, у питанні використання матеріалів, які, на думку обвинувачення, не мають відношення до справи та підлягають знищенню.

За загальним правилом відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування,

повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення (ч. 1 ст. 255 КПК України).

У той же час, буде правильним звернення до одного з джерел права в Україні - практики Європейського Суду з прав людини. Як зазначено у рішенні «Matanović v. Croatia», «з огляду на недоліки в процедурі щодо відкриття доказів, які розглядаються, заявник не мав можливості сформулювати певні доводи стосовно належності доказів, про які йде мова, і домогтися того, щоб суд розглянув його заяву в світлі його права ефективно підготувати свій захист». Таким чином, констатував ЄСПЛ, підсудний був позбавлений процедури, за допомогою якої можна було встановити, чи докази, які мала у своєму розпорядженні сторона обвинувачення, але які не були долучені до справи, могли пом'якшити вирок або поставити під сумнів обсяг інкримінованої заявникові злочинної діяльності [1].

Сучасна прокурорська та судова практика складається таким чином, що результати негласних слідчих (розшукових) дій доволі рідко використовуються під час досудового розслідування як докази на етапі повідомлення особі про підозру та застосування заходів забезпечення кримінального провадження (обрання запобіжного заходу). Найчастіше у процес доказування результати негласних слідчих (розшукових) дій вводяться наприкінці досудового слідства, а саме під час відкриття матеріалів стороні захисту у порядку ст. 290 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України).

Суворі кримінально-процесуальні санкції, відповідно до якої якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази (ч. 12 ст. 290 КПК України), диктує необхідність відкриття матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій задля уникнення ситуації визнання останніх недопустимими відомостями із наслідками, передбаченими ч. 2 ст. 86 КПК України. Особливого значення це набуває у

справах, де результати негласних слідчих (розшукових) дій становлять серцевину доказової бази винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення (наприклад, при розслідуванні корупційних злочинів).

Слід зазначити, що підхід до можливості (чи скоріше неможливості) встановлення допустимості отриманих внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій результатів останнім часом зазнав суттєвих змін.

Так, раніше прокурором здійснювалося відкриття лише протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них з обов'язковим дотриманням гарантій захисту інформації (ст. 254 КПК України). При цьому, крім протоколів із додатками, інші матеріали негласних слідчих (розшукових) дій не розсекречувалися та відповідно не відкривалися іншій стороні.

Дещо новаторською виглядала позиція, викладена в узагальненнях Апеляційним судом міста Києва судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчим суддею. Відповідно до останнього абзацу розділу 9 цих узагальнень, у разі, коли матеріали, що одержані у процесі здійснення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів приєднуються до кримінального провадження в якості доказів, голова апеляційного суду чи його заступник видає слідчому не ухвалу, яка була прийнята на здійснення негласної слідчої (розшукової) дії або заходу, а довідку про те, що такий дозвіл судом надавався [2].

Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою спільним Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 встановлено, що постанова слідчого, прокурора про проведення негласних

слідчих (розшукових) дій, клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії та додатки до нього, протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості про факт та методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам та безпеці, підлягають засекречуванню (п. 5.1.). Але, відповідно до п. 5.27 та 5.30. вищенаведеної Інструкції після розсекречення зазначених матеріальних носіїв інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймається рішення про їх зняття з обліку в режимно-секретному органі та долучення до матеріалів кримінального провадження у встановленому КПК України порядку. До розсекречених матеріалів доступ надається разом з іншими матеріалами досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК України.

16 березня 2017 року вищий судовий орган України у своєму обов'язковому для всіх суб'єктів владних повноважень висновку зазначив, що невідкриття матеріалів сторонами в порядку ст. 290 КПК України є окремою підставою для визнання таких матеріалів недопустимими як докази. При цьому, відкриттю, окрім протоколів, у яких зафіксовано хід та результати проведення певних дій, в обов'язковому порядку підлягають і матеріали, які є правовою підставою проведення таких дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечує можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій як доказів. В протилежному випадку, невідкриття матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, а це стосується й ухвал суду про надання дозволу на їх проведення, стороні захисту в порядку ст. 290 КПК, є підставою для визнання таких доказів недопустимими [3].

Процесуальною гарантією забезпечення достовірності інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, є норми, викладені у ч. 2, 3 ст. 266 КПК України. Відповідно до цих положень, технічні засоби, що застосовувалися під час проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій, а також первинні носії отриманої інформації повинні зберігатися до набрання законної сили вироком суду, також носії інформації та технічні засоби, за допомогою яких отримано інформацію, можуть бути предметом дослідження відповідних спеціалістів або експертів.

Таким чином, методика дослідження результатів негласних слідчих (розшукових) дій передбачає встановлення властивостей належності, допустимості та достовірності інформації, отриманої при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаної літератури:

1. Дроздов О. Вибірковість надання записів прослуховування та недостатнє обґрунтування дозволу на спостереження є порушенням права на захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ru/vibirkovist_nadannya_zapisiv_prosluhovuvannya_ta_nedostatne_ob_runtuvannya_dozvolu_na_spostere_genny_a_e_porushennyam_prava_na_zah_ist/
2. Узагальнення Апеляційного суду міста Києва судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчим суддею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apcourtkiev.gov.ua/apcourtkiev/uk/publish/article/98401>
3. Постанова Верховного Суду України від 16.03.2017р. у справі № 5-364кц16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66203468>